

FORUM

Arkitekturforskningens traditioner

av Ola Nylander

Bristen på förståelse och samverkan mellan forskning och praktik bör sökas i tolkningen av begreppet "relationen människa-arkitektur".

VID EN FÖRSTA ANBLICK VERKAR den svenska arkitekturforskningen ostrukturerat sträva åt en mängd olika håll. Det finns ingen normalvetenskap eller stort pussel som forskare tillsammans håller på att lägga. De verksamma forskarna har en mängd olika tolkningar om forskningens mål och om vad som är vetenskap. Två övergripande förhållningssätt kan dock skönjas, det ena traditionsbundet och det andra som en brytning med traditionen.

Det traditionella förhållningssättet kan beskrivas som arkitekturforskningens *långa tradition*¹, vilken inleds med Vitruvius och fortsätter via renässansen med Alberti och Palladio, via 1800-talets konst-, (arkitektur) akademier, fram till samtida arkitekturteoretiker såsom Venturi, Krier.

Det andra förhållningssättet omfattas av ett annat och betydligt kortare perspektiv. Denna forskning utvecklades på de svenska arkitekturhögskolorna under 1970–80-talen. Forskare verksamma inom detta förhållningssätt beskriver arkitekturforskningen som *varande en ung forskning*².

Det är i det senare synsättet som problemen med samverkan mellan forskningen kring arkitektur och yrkets praktiska utövande har sin grund. Jag hävdar att problemen kan härröras från tolkningen av målsättningen för den nya arkitekturforskningen.³ Jag vill belägga detta påstående genom att först ge en kort historisk beskrivning, och därefter utveckla en kritik, av den icke traditionella, "unga", arkitekturforskningen.

En ny arkitekturforskning

Den nya arkitekturforskningen uppkom under slutet av 1960- och början av 1970-talet som en reaktion på bland annat de funktionella och estetiska forskningansatserna⁴. Denna forskning är sammanbunden med den förändring av arkitekturutbildningen som blev ett resultat av 1968 års studentuppror.

1968 års studentuppror var politiskt färgat och ifrågasatte bland annat föreställningen om arkitekten som konstnär. Boris Schönbeck skriver, 1973 i sin avhandling, att arkitekterna bör besitta samhällsvetenskapliga kunskaper. Genom en ökad medvetenhet i samhället om

arkitekturfrågor kan en bättre arkitektur erhållas.

Arkitekturens politiska rum, dess politiska handlingsrum, stod i centrum för intresset. Arkitekten måste ses i sitt samhälleliga, vetenskapliga och idéhistoriska sammanhang. Arkitekterna måste söka upp de verkliga problemen, se konflikterna, skildra dem och tolka dem. Det är så kunskap om arkitekten skall nås.⁵

Den nya forskningens främsta uppgift blev att avslöja myter och företeelser i arkitekturen och i samhället och istället peka på *de verkliga problemen*⁶. Den positivistiska forskningens tillförlitlighet ifrågasattes. Den naturvetenskapliga forskningsmetodiken ersattes av en humanvetenskaplig. Stor vikt lades på samhällsorientering och många arkitekturforskare koncentrerade sig på intilliggande ämnesområden såsom sociologi, etnologi.

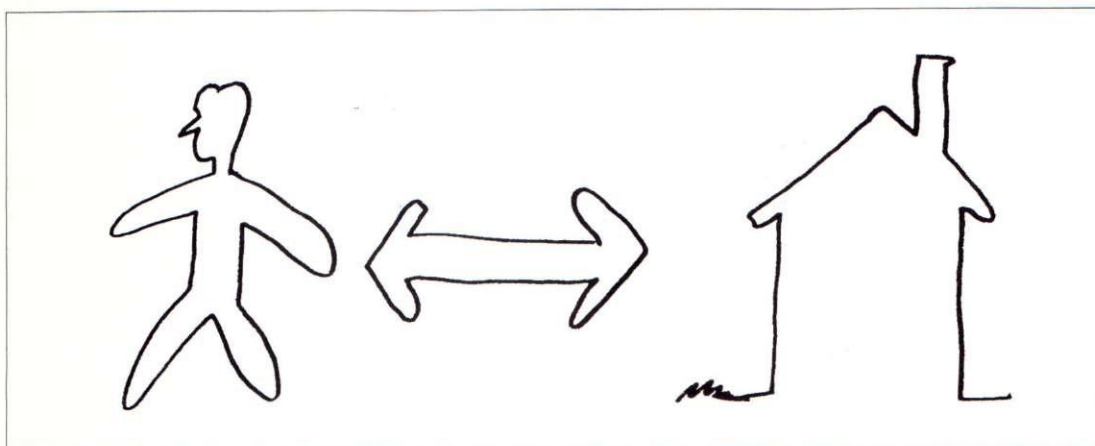
Kritik av den moderna arkitekturforskningen

Ett långt men korrekt namn för den nya arkitekturforskningen är humanvetenskaplig arkitekturforskning. Till denna forsknings stora förtjänster hör dess inskolning av arkitekturforskningen inom den humanvetenskapliga forskningstraditionen.

Ett problem för den nya arkitekturforskningen är att den har skapat en klyfta, ett avstånd, mellan yrkets praktik och dess forskning. Jag hävdar att denna klyfta måste överbryggas om arkitekturforskningen på ett trovärdigt och meningsfullt sätt skall kunna verka som kunskapsbyggare⁷.

Jag anser att klyftan mellan forskning och praktik är en konsekvens av en felaktig tolkning av arkitekturforskningens uppdrag.

Företrädare för den humanvetenskapliga arkitekturforskningen anser att uppgiften/målsättningen är att söka kunskap om *relationen mellan människa och arkitektur*.⁸ Vad innebär egentligen den kursiverade formuleringen? En trivial definition visar att Människan är subjektet som relateras till något, ett objekt, i detta fall arkitekturen. Definitionen av arkitektur är enligt Elias Cornell; *estetisk organisation av praktisk verklighet* och i Nationalencyklopedin är definitionen något snävare; *allt mänskligt byggande (av byggnader)*. I båda definitionerna är arkitektur en sorts samspel mellan människa och artefakt, mellan subjekt och objekt. Den nya arkitekturforskningens målbeskrivning att fördjupa kunskapen om *relationen mellan människa och arkitektur (relation mellan människa och artefakt)* ger ett omfattande och svårdefinierbart ämnesområde. Vad som eftersöks är

Det är inte meningsfullt att framställa arkitekturforskningen som kunskapsfördjupning om "relationen mellan människa och arkitektur". Det är en alltför omfattande och vag målbeskrivning. Om arkitekturforskningen skall bli ämnesrelevant bör uppgiften avgränsas.

en kunskapsfördjupning om en relation till en annan relation, en sorts tautologi. Varför inte vara än mer trivial och ändra målbeskrivningen till *kunskap om arkitektur*?

En följd av den (alltför) vida målbeskrivningen har varit att en stor del av modern svensk arkitekturforskning är gränsöverskridande. Dvs. arkitekturforskare bedriver forskning i gränsområdena mellan arkitektur och sociologi, arkitektur och etnologi, arkitektur och filosofi osv. Vissa menar att intresset bland arkitekturforskare för intilliggande ämnesområden såsom samhällskunskap, sociologi och etnologi innebär att man inte tar itu med de specifika problemen inom det egna ämnet.

...hamnade i en 'professionsflykt' där man inte vågade lita på den egna kunskapen utan kopierade andra discipliners metoder.⁹

Jag anser att den gränsöverskridande arkitekturforskningen är bra och nödvändig. En av anledningarna är att omfattningen av yrkespraktikens kunskapsfält är gränsöverskridande och en bred kunskapsbank fordras.

Problemet är istället *avsaknaden* av en icke gränsöverskridande grundforskning. Relevanta följdfrågor blir; Vem forskar om arkitektur? Finns det någon mer än Arne Branzell som vågat presentera ett försök?¹⁰ Jan Eriksson?

Ambitionen att utveckla en särskild arkitekturforskning förutsätter att vi på något sätt kan avgränsa arkitekturen som kunskapsobjekt.¹¹

Påståendet i citatet ovan är lika aktuellt nu, som när det skrevs för nästan 10 år sedan.

En annan följdfråga är; – Varför väljer så många arkitekturforskare att bedriva en gränsöverskridande forskning?

En hypotes är att den första generationen humanvetenskapliga arkitekturforskare inte var intresserade av den traditionella synen på arkitektur. De ville istället utveckla arkitekturen som ett "politiskt handlingsrum"¹². I brytningen mot den tidigare arkitekturforskningen ingick också ett fjärmande från professionens problem och vardag.

Detta lever kvar. Pierre Bourdieu kallar det för oförståelse:

Om det finns någonting som människor som lever i *skolornas värld* (min kursivering) har svårt att förstå så är det praktiken som sådan, till och med det mest banala.¹³

Kanske avsaknaden, bland flertalet den första generationen humanvetenskapliga arkitekturforskare, av handfast erfarenhet av yrkets praktik förstärkte detta mönster? Den icke gränsöverskridande, den ämnesrelevanta, arkitekturforskningen sker oundvikligen nära praktikerens kunskapsområde. Upplevs risken att bli bedömd från andra, utanför forskarsamhället, som besvärande? Svaret på min fråga bör rymmas inom denna hypotes.

Återigen; Arkitekturforskningens huvuduppgift måste omfattas av att presentera vetenskapligt grundad *ämneskunskap*.

Bristen på tolerans är ett annat och allvarligt följdproblem som beror på den vida tolkningen av uppgiften. Bertil Rolf anser att det överordnade syftet med all forskning är att söka sanningen. För att kunna söka sanning måste forskarsamhället omfattas av den fria diskussionens två principer; Ärlighet och tolerans.¹⁴

Tolerans innebär förmåga att lyssna till ett snärjande och fientligt argument i syfte att upptäcka riktiga poänger likaväl som miss-tag. Forskaren måste hysa sådan självdisciplin att han låter en vedersakares argument träffa den ståndpunkt han intagit.¹⁵

En genomläsning av några av debatterna där forskare inom den humanvetenskapliga arkitekturforskningen deltagit, visar ofta på det motsatta förhållandet.¹⁶ Det finns istället en oförmåga att ta emot kritik. Den oklara tolkningen av arkitekturforskningens uppgift förvirrar och ger därmed ett behov av att sätta gränser och att markera revir.¹⁷ Upprättandet av onödiga gränser och revir i samverkan med alltför låg tolerans innebär alltid en risk för kunskapselitism.

En tredje konsekvens av den vida målsättningen är en oförmåga att skilja på metod och syfte. Det "kritiska ifrågasättandet" har fått en framträdande roll och anses vara arkitekturforskningens huvudsyfte.¹⁸ (Märkskillnaden från Bertil Rolf där sanningen anses vara all forsknings övergripande syfte)¹⁹. Men bör inte det kritiska ifrågasättandet istället *alltid* förekomma i metoddiskussioner och frågor som berör forskarens handlande och etik? Det kritiska ifrågasättandet kan inte vara forskningsarbetets målsättning, dess huvudsyfte. Är detta en kvarleva från det "progressiva" 1970-talet då arkitektur ansågs vara ett politiskt handlingsrum?

Som jag ser det är låg ämnesrelevans, brist på tolerans och oklart syfte tre konsekvenser beroende på oklarheter i eller feltolkningar av arkitekturforskningens egentliga uppgift. Dessa oklarheter bidrar till att skapa en klyfta mellan forskning och praktik.

Jag anser att trovärdigheten och respekten för arkitekturforskningen företrädesvis bör erhållas från den egna professionen. Först därefter kan vi hävda vår vetenskap gentemot andra vetenskaper. Respekt och trovärdighet erhålls främst genom ämnesrelevant forskning. Ämnesrelevant får *inte* blandas ihop med praktikertillvänd. En arkitekturforskning som är inomvetenskapligt teoretiserande och utan ämnesrelevans, blir oundvikligen kunskapsmässigt uttunnad.

Men kanske det finns en mycket enkel lösning på problemet. Vid ett doktorandsymposium, som undertecknad var med och arrangerade, i maj 1995 (CTH-A) hävdade en av de inbjudna föredragshållarna följande:

Den dagen det presenteras en bra och läsvärd doktorsavhandling i arkitektur kommer den också att läsas av praktikerna.²⁰

Ola Nylander
doktorand vid Form & Teknik, CTH

Referenser

1. Svedberg Olle, "Arkitekturforskningens långa perspektiv" i *Nordisk Arkitekturforskning*, nr 4: 1991.
2. Östnäs, Anna & Finn Werne, "Arkitekterna och arkitekturforskningen" i *Tidskrift för Arkitekturforskning* nr 1: 1987.
3. BFR: *Underlag för BFR:s verksamhetsplan 1991-1993*. "Arkitekturforskningens målsättning är att söka kunskap i relationen mellan mänskliga och arkitektur".
4. Werne, Finn, "Professionen, grundutbildningen och arkitekturforskningen - ett bidrag till debatten" i *Tidskrift för Arkitekturforskning* nr 1-2: 1990.
5. Schönbeck Boris, *Arkitekturen i vetenskapernas värld*, DISS CTH 1973.
6. Se föregående citat.
7. I nr 1-2 1990 i *Tidskrift för Arkitekturforskning* diskuteras klyftan mellan arkitektpraktiker och arkitekturforskare.
8. BFR: *Underlag för BFR:s verksamhetsplan 1991-1993*.
9. Linn, Björn, "Arkitektutbildning och arkitektkunskap i Sverige" i *Tidskrift för Arkitekturforskning* nr 1-2 1990.
10. Branzell, Arne, *Att notera rumsupplevelser* Stockholm 1976.
Branzell, Arne, *Något om O*, Göteborg 1989.
11. Torsson, Björner, "Arkitekturens all daglighet" i *Tidskrift för Arkitekturforskning* nr 1-1987.
12. Schönbeck, Boris, *Arkitekturen i vetenskapernas värld*, DISS CTH 1973.
Citat, se sid. 5.
13. Bourdieu, Pierre, *Texter om de intellektuella*, sid. 24, Stockholm 1992.
14. Rolf, Bertil, *Profession, tradition och tyst kunskap*, Stockholm 1991.
15. Rolf, Bertil, *Profession, tradition och tyst kunskap*, Stockholm 1991.
16. Till en av höjdpunkterna hör diskussionen

Sillén versus Lundequist i *AT* nr 9, 10 och 11: 1989.

17. Detta kan yttra sig på olika sätt. Exempelvis kan forskare förklara det bristande intresset för arkitekturforskningens rön hos den yrkesverksamma delen av arkitekt professionen på följande sätt:

... professionens bristande vilja, intresse och förmåga att överhuvudtaget tillgodogöra sig den forskning som inte direkt har med yrkets dagsaktuella teknikaliteter ...

Werne, Finn, "Professionen, grundutbildningen och arkitekturforskningen – ett bidrag till debatten" i *Tidskrift för Arkitekturforskning* nr 1–2: 1990.

18. Ibid, *Arkitekttidningen* augusti 1995.
19. Rolf, Bertil, *Profession, tradition och tyst kunskap*, Stockholm 1991
20. Minnesanteckning under mötet, från andra dagens slutdiskussion.